

ВІДГУК

офіційної опонентки, кандидата економічних наук, доцента,
доцента кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка» **Маслій Олександр Анатолійович** на дисертаційну роботу
Чорної Світлани Вікторівни на тему

**«Оцінка рівня фінансової безпеки держави в контексті стабілізації
соціально-економічного розвитку»** виконану на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(галузі знань 07 «Управління та адміністрування»)

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Сучасні деструктивні геополітичні та економічні зміни гостро ставлять питання забезпечення фінансової безпеки держави, яка має стратегічне значення для економічної й соціальної стабільності. Достатній рівень фінансової безпеки держави створює сприятливі умови для розширеного відтворення, економічного зростання, підвищення соціальних стандартів та життєвого рівня населення. Відтак забезпечення стійкості фінансової системи держави до зростаючого впливу ризиків та загроз є основою в питаннях стабілізації національної економіки та виходу на траєкторію сталого розвитку в умовах глобальної нестабільності. Це актуалізує дослідження проблематики фінансової безпеки держави.

Розв'язання складних, багатоаспектних та комплексних протиріч у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку України потребує розвинутого теоретико-методологічного обґрунтування й формування концептуально цілісних прикладних рекомендацій щодо оцінювання рівня фінансової безпеки держави. Актуальність окресленої проблематики підтверджується безпосереднім зв'язком з цілями Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року (Указ Президента України від 11.08.2021 року №347/2021), а також Планом відновлення України, розробленим Національною радою з відновлення України від наслідків війни й представленим на Міжнародній конференції «Ukraine Recovery Conference (URC – 2022)» у м. Лугано (Матеріали робочих груп «Відновлення та розвиток економіки», «Функціонування фінансової системи, її реформування та розвиток»).

Наукова задача, вирішенню якої присвячена робота, вказує на фрагментарний та незавершений характер попередніх досліджень у цій сфері, що вимагає подальшого наукового пошуку та комплексного розгляду проблеми. Саме тому дисертаційна робота Чорної С. В., яка присвячена теоретичному обґрунтуванню та розробленню дієвих практичних рекомендацій із удосконалення науково-методичних підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки держави, що, на відміну від існуючих, враховують вплив новітніх внутрішніх і зовнішніх загроз, кризових протиріч соціально-економічного розвитку, визнана як своєчасне та актуальне дослідження.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій.

Детальний логіко-структурний аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати про достатній рівень обґрунтованості і достовірності її основних наукових положень, висновків і рекомендацій. Це підтверджується, *по-перше*, проведеним ґрунтовним бібліометричним аналізом та узагальненням значного обсягу наукових публікацій українських й іноземних авторів за проблематикою фінансової безпеки держави; *по-друге*, зібраним та опрацьованим значним масивом офіційної статистичної інформації; *по-третє*, широким застосуванням не лише загальнонаукових, а й спеціальних методів економіко-статистичного дослідження, зокрема компаративного аналізу, нечітко-логічного підходу, методу відносної нормалізації, ранжування, синергетичного методу виявлення групового ефекту впливу, методу Харрінгтона, методу головних компонент, мультиплікативної моделі нелінійної згортки, методу експоненціального згладжування, канонічного аналізу та множинного регресійного аналізу. Застосування цих методів є вмотивованим та узгоджується із поставленими дисертанткою завданнями.

Наукові положення дисертації Чорної С.В. у достатній мірі обґрунтовані на теоретичному та емпіричному рівнях, мають чіткі кількісні та якісні характеристики і повністю витікають з проведених досліджень, висновки і рекомендації ґрунтуються на результатах власних досліджень здобувачки.

За тематичною спрямованістю дисертація виконана у межах чотирьох комплексних наукових досліджень Сумського державного університету. Так, зокрема, за темою «Формування системи забезпечення прозорості публічних фінансів як передумова боротьби з корупцією в Україні» (номер державної реєстрації 0118U003585) здобувачкою розкрито закономірності та ризики фінансової безпеки складових фінансової системи України. У рамках науково-дослідної роботи «Цифровізація та транспарентність публічних, корпоративних та особистих фінансів: вплив на інноваційний розвиток та національну безпеку» (номер державної реєстрації 0122U000774) досліджено вплив інноваційного розвитку на фінансову безпеку національної економіки. У межах теми «Формування інструментарію детінізації економіки України на основі каузального моделювання траєкторій взаємодії фінансових посередників» (номер державної реєстрації 0120U100473) проведено аналіз та систематизацію показників, що можуть застосовуватись для оцінки ймовірності участі фінансових посередників у тіньових операціях на основі опрацювання основних міжнародних та вітчизняних баз даних економічного спрямування, в результаті чого відібрано найбільш релевантні показники для економіко-математичного моделювання оцінки фінансової безпеки держави. Авторські розробки та пропозиції щодо оцінювання та прогнозування рівня фінансової безпеки держави на прикладі України також використані у науково-дослідній роботі «Трансформація фінансової системи та стратегічні пріоритети її розвитку» (номер державної реєстрації 0121U114477). Це засвідчує як теоретико-методологічний, так і прикладний характер отриманих результатів дослідження.

Обґрунтованість та достовірність результатів підтверджується логічністю наукових висновків дисертації, оприлюдненням основних положень дисертації та її результатів в 19 опублікованих наукових працях, а також апробацією основних її положень на міжнародних наукових і науково-практичних конференціях за профільною тематикою.

3. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та публікацій дає підставу визначити основні наукові положення й висновки як такі, що мають елементи наукової новизни і відображають особистий внесок авторки у розвиток теорії та практики оцінювання фінансової безпеки держави. Найбільш суттєві результати, що розкривають особистий внесок дисертантки у розробку досліджуваної проблеми та характеризують новизну дослідження, полягають у наступному:

1. На основі поєднання структурно-декомпозиційного аналізу, системного, функціонального та ризик-орієнтованого підходів набуло подальшого розвитку теоретичне обґрунтування змісту поняття «фінансова безпека держави», що дозволило врахувати вплив інвестиційного середовища та якості інституційного забезпечення, зокрема законодавчу спроможність влади й дієвість системи правосуддя у захисті фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин та зменшенні вразливості фінансової системи держави до зовнішніх і внутрішніх загроз (С. 42-43).

2. Окрему увагу авторки приділено розвитку наукового підходу до формування механізму забезпечення фінансової безпеки держави, у структурі якого ключове значення відіграє аналітична складова, що дозволяє ідентифікувати напрями, заходи та методи запобігання й мінімізації загроз на основі оцінювання рівня фінансової безпеки держави у поєднанні з моніторингом її основних складових та діагностикою реальних і потенційних загроз (С. 58-59).

3. Важливим здобутком авторки слід вважати удосконалення науково-методичного підходу до оцінювання фінансової безпеки держави шляхом інкорпорування авторського модельного інструментарію з урахуванням пріоритетності релевантних показників прямого та опосередкованого впливу, коригування їх за критеріями можливостей і ризику (С. 152-168).

4. У дисертаційній роботі розроблено науково-методичний підхід до оцінювання взаємозв'язку та вагомості впливу індикаторів реальних і потенційних загроз, спричинених військовими ризиками, на рівень фінансової безпеки держави, що надає можливість формувати пріоритетні напрями забезпечення фінансової безпеки держави в умовах дії як каталізаторів, так й інгібіторів управлінського впливу (С. 178-184).

5. Заслуговують на схвальну оцінку визначені авторкою наукові засади транспарентності діяльності державних органів управління у сфері фінансової безпеки держави, що передбачає застосування в якості індикатора ефективності їх безпекозабезпечувальної діяльності показник рівня тіньової

економіки, як однієї з найбільших за обсягами, соціально-економічними наслідками інституційних деформацій, що є реальною загрозою фінансовій безпеці держави (С. 99-102).

6. Практичною значущістю вирізняються обґрунтовані напрями підвищення ефективності державної політики зміцнення фінансової безпеки держави, що дозволяє сконцентрувати зусилля на запобіганні деструктивних змін у межах національної економічної системи та реалізувати ключові заходи з елімінування їхнього впливу на стійкість функціонування національної економіки (С. 185-186).

4. Теоретична цінність і практична значущість отриманих результатів дослідження

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у розв'язанні наукового завдання, що полягає у розробленні теоретико-методичних положень та прикладних засад оцінювання фінансової безпеки держави в контексті стабілізації соціально-економічного розвитку.

Практичну значущість для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку мають запропоновані авторкою науково-методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки держави на основі побудови мультиплікативної моделі нелінійної згортки релевантних показників прямого та опосередкованого впливу з урахуванням їх пріоритетності. Це сприятиме реалізації принципів репрезентативності та достовірності у практиці оцінювання рівня фінансової безпеки держави, ідентифікації та моніторингу екзогенних і ендогенних загроз.

Основні наукові положення дисертаційної роботи доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій із можливістю широкого застосування розробленого у дисертації науково-методичного інструментарію як у законодавчій діяльності при удосконаленні стратегічних і програмних документів у сфері фінансової безпеки держави, зокрема під час перегляду Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, так і у регуляторній практиці органів публічного управління, зокрема Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Міжвідомчої комісії з питань фінансової безпеки при Раді національної безпеки і оборони України.

Практична цінність отриманих результатів підтверджується їх використання у навчальному процесі Сумського державного університету при викладанні дисциплін: «Публічні фінанси» та «Фінансова безпека держави» (акт про впровадження результатів дисертаційної роботи від 29.08.2023 р.).

5. Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих працях

Сформульовані у дисертації теоретико-методичні положення і практичні рекомендації достатньо повно відображені у публікаціях. Основні результати дисертаційної роботи Чорної С.В., висвітлено у 19 наукових працях із яких 2

статті у зарубіжних виданнях, що індексуються міжнародною наукометричною базою Scopus, 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 підрозділ у колективній монографії, 10 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій.

У публікаціях, виконаних у співавторстві, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації, особистий внесок дисертантки відображено повною мірою. Кількість, обсяг та якість друківаних праць відповідає вимогам п. 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. На підставі цього апробацію результатів дисертаційної роботи Черної С.В. слід вважати достатньою.

6. Відповідність дисертацій встановленим вимогам

Дисертація Черної С. В. містить анотацію двома мовами (українською та англійською), список опублікованих праць, вступ, три розділи, висновки до кожного розділу окремо та до всієї роботи загалом, список використаних джерел і додатки. Повний обсяг дисертаційної роботи становить 246 сторінок, зокрема обсяг основного тексту 176 сторінок, 35 таблиць, 42 рисунки, 6 додатків, список використаних джерел включає 205 найменувань.

Зміст анотації стисло відтворює інформацію про методологію дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації. Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою у дисертації.

Робота виконана державною мовою із дотриманням наукового стилю. Чітку логічну структурованість роботи супроводжують лаконічні висновки й узагальнення. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

У дисертаційній роботі Черної С. В. не виявлено ознак порушення академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації), що могли б посавити під сумнів самостійний характер виконаного дослідження. Встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень, навмисних спотворень не виявлено. Звідси можна зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних Черною С.В. результатів, слід зазначити деякі дискусійні положення, недоліки та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі.

1. Позитивно оцінюючи внесок дисертантки у розвиток понятійно-категоріального апарату економічної безпекології через уточнення змісту

поняття «фінансової безпеки держави» (С. 42), доцільно було б обґрунтувати, чому саме вплив інвестиційного середовища, законодавча спроможність влади та функціонуюча судова системи є ключовими у зменшенні вразливості фінансового сектору держави до економічних загроз.

2. На рис. 1.5 (С. 58) авторкою представлено механізм забезпечення фінансової безпеки держави, у складі якого виділено заходи та методи щодо попередження й мінімізації загроз, зокрема заходи економічного, організаційно-управлінського, політико-правового та соціально-психологічного характеру. Робота значно виграла б, якби було надано додаткові пояснення та деталізовано перелік цих заходів у контексті стабілізації соціально-економічного розвитку із конкретизацією суб'єктів, відповідальних за їх виконання, що дало б змогу здійснювати керований вплив на рівень фінансової безпеки держави.

3. У табл. 3.2 (С. 158) представлено упорядкований за напрямом впливу перелік вхідних індикаторів фінансової безпеки України, що вважаються, з точки зору авторки, найбільш репрезентативними при оцінюванні рівня фінансової безпеки держави. Однак доцільно додатково представити критерії відбору цих індикаторів або надати аргументацію стосовно обґрунтованості їх включення до запропонованої мультиплікативної моделі нелінійної згортки, за якою пропонується оцінювати рівень фінансової безпеки держави.

4. Запропоноване дисертанткою формалізоване концептуально-аналітичне модельне рішення щодо оцінювання рівня фінансової безпеки держави (С. 159-168) має достатній рівень деталізації, є вагомим науково-методичним напрацюванням авторки і, з теоретичної точки зору, може використовуватися для обґрунтування й прийняття управлінських рішень із мінімізації впливу загроз на фінансову безпеку держави. Утім можливість його використання у практичній діяльності, зокрема органів державної влади, наразі носить декларативний характер і не підтверджена відповідними довідками про впровадження.

5. У підрозділі 3.2 дисертантка пропонує доповнити Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України у частині показників фінансової безпеки. Було б доречним конкретизувати, про які саме індикатори йде мова, оскільки деякі із виділених авторкою показників (С. 158), а саме обсяг зовнішнього боргу та міжнародні резерви, вже наявні у відповідному переліку урядових методичних рекомендацій.

6. За результатами ґрунтовної секторної діагностики фінансової безпеки України з використанням урядової методики (С. 108-136) та авторського науково-методичного підходу (С. 167-176) доцільно було б у розділі 3 обґрунтувати пріоритетні напрями зміцнення фінансової безпеки держави для стабілізації національної економіки та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

Однак, перераховані зауваження й дискусійні положення не мають суттєвого впливу на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження та не ставлять під сумнів значний внесок авторки у вирішення визначеної науково-прикладної задачі.

9. Загальна оцінка дисертації та її відповідність установленим вимогам

Дисертаційна робота Чорної С.В. на тему «Оцінка рівня фінансової безпеки держави в контексті стабілізації соціально-економічного розвитку» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що присвячена актуальній проблематиці. Положення дисертаційної роботи, що винесені на захист, містять наукову новизну та мають практичну цінність. У роботі на основі проведених досліджень отримані результати, які є істотним авторським внеском у вирішення наукової задачі, що виявляється у розвитку теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо оцінювання фінансової безпеки держави в контексті стабілізації соціально-економічного розвитку.

Основні положення й результати дисертації належним чином висвітлені в опублікованих наукових працях Чорної С.В. У дисертаційній роботі використано лише ті ідеї та положення наукових робіт у співавторстві, які є особистим здобутком авторки.

За змістом робота відповідає спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», за якістю і змістовністю теоретичних та методичних розробок цілком відповідає рівню дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Тема дисертаційної роботи є актуальною, розкритою необхідним чином, а поставлена мета – успішно досягнена.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Чорної С.В. на тему «Оцінка рівня фінансової безпеки держави в контексті стабілізації соціально-економічного розвитку» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44), а її авторка – Чорна Світлана Вікторівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Офіційна опонентка:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківського
бізнесу та оподаткування
Національного університету
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

Маслій О.А.

Во. ученого секретаря

С.В. Червек